

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. LXXXV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

A Vides autem quàm miser sit is, cui inuidetur, si & inuidet? Intueris illas potentium domos, illa tumultuosa, rixa salutarium, limina? multum habent contumeliarum, ut intres: plus, cum intraueris. Præteri istos gradus diuitum, & ¹¹ magno aggestu suspensa vestibula. ¹² non in prærupto tantum istic stabis, sed in lubrico. Huc potius te ad sapientiam dirige, tranquillissimasque res, & simul amplissimas, pete. Quæcumque videntur eminere in rebus humanis, quamuis pusilla sunt, & comparatione humillimorum extant, per difficiles tamen & arduos tramites adeuntur. Confragosa in fastigium dignitatis via est. At si conscendere hunc verticem libet, cui se fortuna submit: omnia quidem sub te, quæ pro excelsissimis habentur, adspicies, sed tamen venies ad summa per planum.

EPIST. LXXXV.

B

SOPHISMATA improbat, & à seriis studiis ea ardet. Exempla quædam dat, sed ad vitia traducit: & contra Peripateticos, Sapientem vacare affectibus debere. Deinde, Beatam vitam sibi sufficere: unam & æqualem esse, seu longam, seu breuem. Non etiam imminui ab externis, etsi mala, aut damna incurrant: & Sapientem omnibus bene uti. Bona, sapiens Epistola.

PEPERCERAM tibi, & quidquid nodosi adhuc supererat, præterieram: contentus quasi gustum tibi dare eorum, quæ à nostris dicuntur, ut probetur virtus ad explendam beatam vitam sola satis efficax. Iubes me, quidquid est interrogationum aut nostrarum, aut ad traditionem nostram excogitarum, comprehendere: quod si facere voluero, non erit epistola, sed liber. Illud toties testor, hoc me argumentorum genere non delectari. pudet in aciem descendere pro diis hominibusque susceptam, ¹ subulâ armatum. Qui prudens est, & temperans est: qui temperans est, & constans: qui constans est, & imperturbatus est. qui imperturbatus est, sine tristitiâ est. qui sine tristitiâ est, beatus est: ergo prudens beatus est, & prudentia ad beatam vitam satis est. Huic collectioni hoc modo Peripateticorum quidam respondent. ut imperturbatum, & constantem, & sine tristitiâ, sic interpretentur, tamquam imperturbatus dicatur, qui raro perturbatur & modicè, non qui numquam. Item sine tristitiâ cum dici aiunt, qui non est obnoxius tristitiæ, nec frequens, nimisve in hoc vitio. Illud enim humanam naturam negare, alicuius animum immunem esse tristitiâ: sapientem non vinci maxore, ceterum tangi: & cetera in hunc modum sectæ suæ respondentia. ² Non hi tollunt affectus, sed temperant: quantum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & maestissimis lætior, & effrænatissimis moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur ³ velocitatem suam Ladas, ad claudos debilesque respiciens?

D

*Illa vel intacta segetis per summa volaret
Gramina, nec cursu teneras leuisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentî,
Ferret iter, celeres nec tingeret aquare plantas.*

Hæc est pernicitas per se æstimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur. Quid si sanum voces, leuiter febricitantem? non est bona valetudo, mediocritas morbi. Sic, inquit,

11. MAGNO AGGESTU SUSPENSÆ VEST.] *suprà, epist. LXXXII: Subulâ leonem excipis. Spoliorum aggestu, quæ affigi postibus solent.*

12. NON IN PRÆRUPTO TANTVM.] *Et aliè stabis, ut cadere possis; & parum firmiter, ut labi.*

EPIST. LXXXV. I. SUBVLA ARMATVM.] *Tenui & subtili isto arguitur telo. Sic*

2. NON HIS TOLLUNT AFFECTVS.] *Adde De Ira 1. cap. VII. & VIII.*

3. VELOCITATEM SVAM LADAS.] *Primus restitui, cum scriberetur laudans. Ladas autem celebrata in adagium usque velocitatis cursor.*

4. QVO-

inquit, sapiens imperturbatus dicitur, ⁴ quomodo apyrina dicuntur, non quibus nulla inest duritia granorum, sed quibus minor. Falsum est. Non enim diminutionem malorum in bono viro intelligo, sed vacationem. nulla debent esse, non parua. Nam si vlla sint, crescent, & interim impediunt. Quomodo oculus maior & perfectio suffusio excacat, sic modica turbat. Si das aliquos affectus sapienti, impar illis erit ratio, & velut torrente quodam auferetur: praesertim cum illi non vnum, sed vniuersum affectuum cœtum relinquis, cum quo colluctetur. Plus potest quamuis mediocrium turba, quam posset vnius magni violentia. Habet pecuniæ cupiditatem, sed modicam: habet ambitionem, sed non concitatam: habet iracundiam, sed placabilem: habet inconstantiam, sed minus vagam ac mobilem: habet libidinem, non insaniam. Melius cum illo ageretur, qui vnum vitium integrum haberet, quam cum eo qui leuiora quidem, sed omnia. Deinde nihil interest, quam magnus sit affectus: quantuscumque est, parere nescit, consilium non accipit. Quemadmodum rationi nullum animal obtemperat, non ferum, non domesticum & mite; natura enim illorum est furda suadenti: sic non sequuntur, non audiunt affectus, quantulicumque sint. Tigres, leonesque numquam feritatem exuunt, aliquando submitunt: & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata. Numquam bonâ fide vitia mansuescunt. Deinde si ratio proficit, ne incipient quidem affectus. si inuitâ ratione cœperint, inuitâ perseuerabunt. Facilius est enim, initia illorum prohibere, quam impetum regere. Falsa est itaque ista mediocritas & inutilis, eodemque loco habenda, quo si quis diceret modicè insanendum, modicè avertendum. Sola virtus habet, non recipiunt animi mala, temperamentum: facilius sustuleris illa, quam rezeris. Numquid dubium est, quin vitia mentis humanæ inueterata & dura, ⁵ quæ morbos vocamus, immoderata sint: vt auaritia, vt crudelitas, vt impotentia, vt impietas? ergo immoderati sunt & affectus: ab his enim ad illa transitur. Deinde si das aliquid iuris tristitiæ, timori, cupiditati, ceterisque motibus prauis, non erunt in nostrâ potestate. Quare? quia extra nos sunt, quibus iritantur. Itaque crescent, prout magnas habuerint minorésve causas, quibus concitentur. maior erit timor, si plus quò exterreatur, aut propius adspexerit: acrior cupiditas, quò illam amplioris rei spes euocauerit. Si in nostrâ potestate non est, an sint affectus; ne illud quidem est, quanti sint: si ipsis permisisti incipere, cum causis suis crescent, tantique erunt, quanti fient. Adhuc nunc, quòd ista quantumuis exigua sint, in maius excedunt. numquam perniciofa seruant modum. Quamuis leuia initia morborum, serpunt: & ægra corpora, minima interdum mergit accessio. Illud verò cuius dementiæ est credere, quarum rerum extra nostrum arbitrium posita principia sunt, earum nostri esse arbitrij terminos? Quomodo ad id finiendum satis valeo, ad quod prohibendum parum valui? cum facilius sit excludere, quam admissa comprimere. Quidam ita distinxerunt, vt dicerent: Temperans ac prudens positione quidem mentis, & habitu tràquillus est, euentu non est. nam quantum ad habitum mentis suæ, non perturbatur, nec contristatur, nec timet: sed multè extrinsecus causæ incidunt, quæ illi perturbationem afferant. Tale est quod volunt dicere: Iracundum quidem illum non esse, irasci tamen aliquando: & timidum quidem non esse, timere tamen aliquando: id est, vitio timoris carere, affectu non carere. Quod si reci-

4. QUOMODO APYRINA DICUNTUR.] Hæc ipsa sunt in vetere scriptore Telete, apud Stob. Serm. CVI. vbi disputat hanc ipsam materiem, περὶ ἀπειρίας, De Imperturbatione. Visne igitur, inquit, vt quemadmodum malum Punicum ἀπύρινον dicimus, & homines ἀπερχήλους καὶ ἀπλήρους, (sine collo, aut latere:) ita etiam indolentes, ac intrepidus? Nam ibi significamus ἀπλόειν, non simpliciter sine costis aut lateribus, sed breuibus iis aut prauis: sicut & Amentem dicimus & Exsensum, non qui planè iis caret, sed qui talem mentem & sensus habet. An potius ista credi ridiculum est? sed quemadmodum innocens &

impeccans dicitur, qui ab omni noxâ & peccato purus est; sic & indolens, & intrepidus, dicendus est, qui extra dolorem metumque omnino sit. Adde sis plura. Sed pro Senecâ, vides vstatum Apyrinorum exemplum hic fuisse. Sunt autem Apyrina, vel Apyrena (vtrumque Græcis) Punica, quibus lignosus nucleus abest, & candidior natura, & blandiores sunt acini: vt Plinius li. XIII. cap. XIX. & nominat iterum libro XXIII. cap. VI. Quò similitudo igitur pertineat, clarum: non nullos habere affectus, sed rariore & mitiore, sicut Punica illa nucleos.

5. QUÆ MORBOS VOCAMVS.] Suprà, ep. LXXV.

6. PVTANT

A si recipitur, vsu frequenti timor transit in vitium : & ira in animum admissa, habitum illum irâ carentis animi reterit. Præterea, si non contemnit venientes extrinsecus causas, & aliquid timeret, cum fortiter eundem erit aduersus tela, ignes, pro patriâ, legibus, libertate, cunctanter exhibet, & animo recedente. Non cadit autem in sapientem hæc diuersitas mentis. Illud præterea iudico obseruandum, ne duo quæ separatim probanda sunt, misceamus. Per se enim colligitur, vnum bonum esse quod honestum : per se rursus, ad vitam beatam satis esse virtutem. Si vnum bonum est, quod honestum, omnes concedunt ad beatè viuendum sufficere virtutem : econtrario non remittetur, si beatum sola virtus facit, vnum bonum esse quod honestum est. Xenocrates & Speusippus ⁶ putant beatum vel solâ virtute fieri posse : non tamen vnum bonum esse quod honestum est. Epicurus quoque iudicat, cum virtutem habeat, beatum esse, sed ipsam virtutem non satis esse ad beatam vitam : quia beatum efficiat voluptas, quæ ex virtute est, non ipsa virtus. Inepta distinctio. Idem enim negat, vnumquam virtutem esse sine voluptate.

B ita si ei iuncta semper est, atque inseparabilis, & sola satis est : habet enim secum voluptatem, sine quâ non est, etiam cum sola est. Illud autem absurdum est, quod dicitur beatum quidem futurum vel solâ virtute ; non futurum autem perfectè beatum : quod quemadmodum fieri possit, non reperio. Beata enim vita bonum in se perfectum habet, inexsuperabile : quod si est, perfectè beata est. Si deorum vita nihil habet maius aut melius : beata autem vita diuina est : nihil habet, in quod amplius possit attolli. Præterea, si beata vita nullius est indigens, omnis beata vita perfecta est, eademque est & beata, & beatissima. Numquid dubitas, quin beata vita summum bonum sit ? ergo si summum bonum habet, summè beata est. Quemadmodum summum, adiectionem non recipit (quid enim supra summum erit) ita ne beata quidem vita, quæ sine summo bono non est. Quod si aliquem magis beatum induxeris, & multo magis innumerabilia discrimina summi boni facies : cum summum bonum intelligam, quod supra se gradum non habet. Si est aliquis minùs beatus quàm alius, sequitur, vt hic alterius vitam beatioris

C magis concupiscat, quàm suam. beatus autem nihil suæ præfert. Vtrumlibet ex his incredibile est : aut aliquid beato restare, quod esse quàm quod est malit : aut id illum non malle, quod illo melius est. Vtique enim quo prudentior est, hoc magis se ad id quod est optimum, extendet, & id omni modo consequi cupiet. Quomodo autem beatus est, qui cupere etiamnum potest, imò qui debet ? Dicam quid sit, ex quo veniat hic error. Nesciunt beatam vitam vnâ esse. in optimo illam statu ponit qualitas sua, non magnitudo. Itaque ⁷ in æquo est longa & breuis, diffusa & angustior, in multa loca, multasque partes distributa, & in vnum coacta. Qui illam numero æstimat, & mensurâ, & partibus, iam illi quod habet eximium, eripit. Quid autem est in beatâ vitâ eximium ? quod plena est. Finis, vt puta, edendi bibendique satietas est : hic plus edit, ille minus : quid refert ? vterque iam satur est. hic plus bibit, ille minus. quid refert ? vterque non sitit. Hic pluribus annis vixit, hic paucioribus : nihil interest si tam illum multi anni

D beatum fecerunt, quàm hunc pauci. Ille quem tu minùs beatum vocas, non est beatus : non potest nomen imminui. Qui fortis est, sine timore est : qui sine timore est, sine tristitiâ est : qui sine tristitiâ est, beatus est. Nostorum hæc interrogatio est. Aduersus hanc sic respondere conantur, falsam nos rem, & controuersam pro confessâ inducere, eum qui fortis est, sine timore esse. Quid ergo ? inquit. fortis imminetia mala non timebit ? istud dementis alienati que, non fortis est. Ille verò, inquit, moderatissimè timeret, sed in totum extra metum non est. Qui hæc dicunt, rursus in idem reuoluuntur, vt illis virtutum loco sint minora vitia. Nam qui timet quidem, sed rariùs & minùs, non caret malitiâ, sed leuiore vexatur. At enim dementem puto, qui mala imminetia non extimescit. Verum est quod dicit, si mala sunt : sed si scit mala illa non esse, & vnâ tantum turpitudinem malum iudicat, debet securè pericula adspicere, & aliis timenda con-

6. PUTANT BEATVM VEL SOLA VIRTUTE.]
Non tamen beatissimum: & in eo à Stoâ disident,
vt mox obserues.

7. IN ÆQVO EST LONGA ET BREVIS.] In
Manuduct. III. Dissert. III.

contemnere. aut si stulti & amentis est, mala non timere: quo quis prudentior est, hoc A
timebit magis. Ut vobis, inquit, videtur, præbebit se periculis fortis. Minimè, non timebit illa, sed vitabit: cautio illum decet, timor non decet. Quid ergo? inquis. mortem, vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit? Non: scit enim illa non esse mala, sed videri: omnia ista humanæ vitæ formidines putat. Describe captiuitatem, verbera, catenas, egestatem, & membrorum lacerationes, vel per morbum, vel per iniuriam: & quidquid aliud attuleris, inter lymphaticos metus numerat. Ista timidis timenda sunt. An id existimas malum, ad quod aliquando nostrâ sponte veniendum est? Queris, quid sit malum? Cedere his quæ mala vocantur, & illis libertatem suam dedere, pro quâ cuncta patienda sunt. Perit libertas, nisi illa contemnimus, quæ nobis iugum imponunt. Non dubitarent quid conueniret forti viro, si scirent quid esset fortitudo. Non est enim inconsculta temeritas, nec periculorum amor, nec formidabilium appetitio: scientia est distinguendi quid sit malum, & quid non sit. Diligentissima in tutelâ sui fortitudo est, & eadem patientissima eorum, quibus falsa species malorum est. Quid ergo, si ferrum B
intentatur ceruicibus viri fortis, si pars subinde alia atque alia suffoditur, si viscera sua in sinu suo vidit, si ex intervallo, ⁸ quò magis tormenta sentiat, repetitur, & per siccata viscera recens demittitur sanguis, non timere istum tu dices, non dolere? iste verò dolet: sensum enim hominis nulla exiit virtus: sed non timet. iniuctus ex alto dolores suos spectat. Quaris, quis tunc animus illi sit? qui ægrum amicum adhortantibus. Quod malum est, nocet: quod nocet, deteriorem facit: dolor & paupertas deteriorem non faciunt: ergo mala non sunt. Falsum est, inquit, quod proponitur: non enim si quid nocet, etiam deteriorem facit. Tempestas & procella nocet gubernatori, non tamen illum deteriorem facit. Quidam Stoici ita aduersus hoc respondent: Deteriorem fieri gubernatorem tempestate ac procellâ, quia non possit id quod proposuit efficere, nec tenere cursum suum: deteriorem illum in arte suâ non fieri, in opere fieri. Quibus Peripateticus: Ergo, inquit, & sapientem deteriorem faciet paupertas & dolor, & quidquid aliud tale fuerit: virtutem enim illi non eripiet, sed opera eius impediet: Hoc rectè diceretur, C
nisi dissimilis esset gubernatoris conditio, & sapientis. Huic enim propositum est in vitâ agendâ, non vtique quod tentat efficere, sed omnia rectè facere: gubernatori propositum est, vtique nauem in portum perducere. Artes ministræ sunt: præstare debent, quod promittunt: sapientia domina rectoris est. Artes seruiunt vitæ, sapientia imperat. Ego aliter respondendum iudico, nec artem gubernatoris deteriorem vllâ tempestate fieri, nec ipsam administrationem artis. Gubernator tibi non felicitatem promissit, sed vtilem operam, & nauis regendæ scientiam. hæc eò magis apparet, quò illi magis aliqua fortuita vis obstitit. Qui hoc potuit dicere, ⁹ *Neptune numquam hanc nauem, nisi rectoris: arti satisfecit. tempestas non opus gubernatoris impedit, sed successum. Quid ergo? inquis. non nocet gubernatori ea res quæ illum tenere portum vetat? quæ conatus eius irritos efficit? quæ aut refert illum, aut detinet, & exarmat? Non tamquam gubernatori, sed tamquam nauiganti nocet. Alioquin gubernatoris artem adeò non impedit, vt ostendat. tranquillo enim, vt aiunt, quilibet gubernator est. Nauigio ista obsunt, D
rectori eius, quæ rector est. Duas personas habet gubernator: alteram communem cum omnibus qui eandem conscenderunt nauem, quæ ipse quoque vector est: alteram propriam, quæ gubernator est. tempestas tamquam vectori nocet, non tamquam gubernatori. Deinde gubernatoris ars alienum bonum est; ad eos quos vehit, pertinet: quomodo medici ars ad eos, quos curat: sapientia commune bonum est, & eorum cum quibus viuit, & proprium ipsius. Itaque gubernatori fortasse nocetur, cuius ministerium aliis pro-*

8. QVÒ MAGIS TORMENTA SENTIAT, REPETITVR.] Est *Arena* verbum, & in re gladiatoria solenne, Repete: id est, ingemina iectus, atque iterum. *Pinctarius*, referitur: non audio.

9. NEPTVNE NVMQVAM HANC NAVEM.] Hoc ipsum in *Telete*, eodem argumento: καλῶς τὸ τῆ

νελευρήτου. Αλλ' ἔν γε ὁ πῶσειδον ὀρῶν. ἔτιω κηὶ ἀνὴρ ἀγαθὸς εἴποι περὶ τὴν τύχην, Αλλ' ἔν γε ἀνδρα, κηὶ ἡ βλάνα: Pulchrè hoc à gubernatore, Neptune tamen rectoris. Ita & vir bonus compellat Fortunam, At virum tamen, non peponem. *Adde Senecam Consol. ad Marc. cap. vi.*

A promissum tempestate impeditur: sapienti non nocetur à paupertate, non à dolore, non ab aliis tempestatibus vitæ. Non enim prohibentur opera eius omnia, sed tantum ad alios pertinentia: ipse semper in actu est, non in effectu. tunc maximus, cum illi fortuna se opposuit: tunc ipsius sapientiæ negotium agit, quam diximus & alienum bonum esse, & suum. Præterea, ne aliis quidem tunc prodesse prohibetur, cum illum aliqua necessitates preinunt. Propter paupertatem ¹⁰ prohibetur docere, quemadmodum tractanda respublica sit: at illud docet, quemadmodum tractanda sit paupertas. per totam vitam opus eius extenditur. Ita nulla fortuna, nulla res, actus sapientis excludit. Id enim ipsum agit, quo alia agere prohibetur. Ad utrosque casus aptus est: bonorum rector, & malorum victor. Sic, inquam, se exercuit, ut virtutem tam in secundis quam in aduersis exhibeat: nec materiam eius, sed ipsam intueatur. Itaque nec paupertas illum, nec dolor, nec quidquam aliud quod imperitos auertit & præcipites agit, prohibet. Tu illum premi putas malis? vitur. Non ex ebone tantum Phidias sciebat facere simulacra, faciebat ex ære: si marmor illi, si adhuc viliores materiam obtulisses, fecisset quale ex illâ fieri optimum posset. Sic sapiens virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit; si minus, in paupertate: si poterit, in patriâ; si minus, in exilio: si poterit, imperator; si minus, miles: si poterit, integer; si minus, debilis. quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illâ memorabile efficiet. Certi sunt domitores ferarum, qui sæuissima animalia & ad occursum ¹¹ exterrantia hominem, docent pati iugum: nec asperitatem excussisse contenti, ¹² vsque in contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat, ¹³ osculatur tigrim suus custos, elephantem minimus Æthiops iubet ¹⁴ subsidere in genua, & ¹⁵ ambulare per funem. Sic sapiens est artifex domandi mala. Dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium, & ¹⁶ vbiicumque horrenda, cum ad hunc peruenere, mansueti sunt.

EPIST. LXXXVI.

C

DE villâ Africanæ, adficio & balneo, nec polito, nec lauto. Contra luxum sui aui. In extremo, de oleis ferendis, occasione villæ.

IN ipsâ Scipionis Africanæ villâ iacens hæc tibi scribo, ¹ adoratis manibus eius & arâ, quam sepulcrum ² esse tanti viri suspicor: animum quidem eius in cælum, ex quo erat, redisse persuadeo mihi. non quia magnos exercitus duxit (hos enim & Cambyfes furiosus, ac furore feliciter vsus habuit) sed ob egregiam moderationem pietatemque, magis

10. PROHIBETUR DOCERE.] Factis nempe & vsu: quia ex censu ad rempublicam admittebantur. Non prohibetur scriptis: ut Zeno, Chrysippus, alij.

11. EXTERRENTIA HOMINEM.] Rectè ad sensum Muretus: quid ita tamen libri omnes, expauentia? Legam: ad occursum expauenti ea homine: aut certe, expauentia, sit legendum.

12. VSQUE IN CONTUBERNIVM.] Vt unâ degant, ac versentur.

13. OSCVLATUR TIGRIM.] Hæc talia in ludis publicè tunc exhibita, & obseruata.

14. SUBSIDERE IN GENVA.] Ad rectorem illum cervice accipiendum.

15. AMBVLARE PER FUNEM.] Suetonius Galba, cap. VI. atque ibi Scholiasta: nos in epistolâ super Elephantis.

16. VBI CUMQUE HORRENDA.] Quidam libri, quæcumque: fuerit, cuiuscumque.

EPIST. LXXXVI. 1. ADORATIS MANIBUS EIVS ET ARÂ.] Arâ, quæ DIIS MANIBUS ex more poni solet, & millena aliquot hodie existant. Tamen meus & quidam arcâ, quod valde amplector, non tam quia cineres siue urnas in Arcis aut loculis lapideis conditos etiam sciam, quàm quòd mos gentis Cornelia tale hic poscat. De eo Plinius lib. VII. In gentem Corneliâ nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. idque voluisse, veritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Atquin ex eâ Scipio, ergo in arcâ cadauer conditum.

2. ESSE TANTI VIRI SUSPICOR.] Cur suspicaris tantum? quia ambegebatur, & potuit Cenotaphium modò esse. Cerè alterum aut hic, aut iuxta Romanam fuit, vbi item ostendebatur sepulchrum. Liuius XXXVII. Africanum alij Romæ, alij Linterni, & mortuum, & sepultum, tradunt. Vtrobique monumenta ostenduntur, & statux. De statuâ, nihil hic Seneca, & oportet translatam fuisse. Communior autem fama de Linterno fuit: pro quâ Strabo & Valerius.

AA 2

3. AVT